

Üniversitenin Kuruluş Felsefesi ve Dini Temelle- ri

 ALAADDİN YANARDAĞ^a

Geliş Tarihi: 13.04.2020 | Kabul Tarihi: 20.07.2020

Öz: Doğuda olsun batıda olsun üniversiteler tarihin en kadim kurumlarıdır. Geçmiş ve gelecek arasındaki devamlılık ve bağın yanında değişim ve sürekliliği sağlama işlevini yerine getirir. Yıllardır derslerine girdiğim, özellikle Sosyolojiye Giriş dersleri verdiği fakülte ve yüksekokul öğrencilerine ilk dersimi “Üniversite nedir?” sorusuyla başlatır ve onların bu konudaki bilgilerini, fikirlerini ve algılarını dinlerim. Daha sonra kavramın tarihi kökeninden, etimolojisinden bahsetmeyi ve üniversitenin kuruluş felsefesini açıklayarak dersi vermeyi çok faydalı bulurum. Böylece onlara aydınlanma yolculuğuna birlikte çıktığımızı hatırlatmak isterim. K. Jaspers’in dediği gibi sonuçta, “üniversite, öğrencisi ve akademisyenleri ile birlikte hakikat arayana- ların topluluğudur.” Bu makalede de özetle Batı’da ve bizde üniversite felsefesi, onun dini temelleri, karşılıklı etkileşimleri ve tarihsel sürecini irdelemek aydınlatıcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, kuruluş felsefesi, dini temel, modern dünya, etkileşim.

^a İğd Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
al.yanardag44@gmail.com

Foundation Philosophy of the University and Its Religious Bases

Abstract: Universities in the East or West are the most ancient institutions in history. It serves the function of providing continuity and connection between the past and the future as well as change and continuity. My first lesson to the faculty and college students, where I have been attending classes for many years, especially introduction to sociology, is “what is a University?” I start with the question and listen to their knowledge, ideas and perceptions about it. Then I find it very useful to talk about the historical origin of the concept and its etymology and to give the course by explaining the philosophy of the foundation of the University. So I would like to remind them that we are on a journey of enlightenment together. K. After all, as Jaspers says, “the University, along with its students and academics, is a community of truth seekers.” In this article, it will be enlightening to examine the philosophy of the University, its religious foundations, its interactions and its historical process in the West and in us.

Keywords: University, foundation philosophy, religious basis, modern world, interaction.

Giriş

Orta çağ Latincesinde *universitas* terimi bir konu etrafında birleşen herhangi topluluk ya da kurum için kullanılırken,¹ üniversite kelimesinin modern anlamı günümüzdeki kurumların temelini oluşturan kurumların oluşmaya başlamasıyla onları tanımlamak için kullanılan *universitas magistrorum et scholarium* yani kabaca "öğrenciler ve öğretmenler topluluğu" anlamına gelen deyişten türemiştir.² Osmanlıcada bilimin toplandığı yer mekân olan üniversite "darül fünun" yani bilimler evi şeklindedir. Demek ki üniversite derken etimolojik olarak, "evrensel"i kucaklamak ve "bilim"i öğretmek ve öğrenmek isteyen ve "camia" oluşturan bir kurumu tanımlıyoruz.

Paris'te en erken 1208 civarında, Bologna'da 1215'te yazılı kaydına rastlanıyor. İlki muhtemelen Bologna, Paris oradan fikir çalmış. Salerno belki ikisinden de daha eski, ama üniversite statüsünün belgesine ilk 1231'de rastlanıyor. Bu mühim, çünkü Salerno Güney İtalya'da ve Arap kültürel etkisinin Avrupa'daki en önemli kapılarından biri.³

Üniversitelerin evrensel olma niteliği çeşitli fikir ve görüşlerin kendilerine yer bulabildiği entelektüel mekânlar olmasıdır. İşlevlerine uygun olarak rasyonel ve yenilikçi bir perspektifle toplum ihtiyaçlarına bilimsel katkılar sunması, bunun için yanlış geleneksel anlayışların sorgulanması, bilgilerin güncellenmesi, ideolojik ve politik etkilerden uzak durarak ülke ve toplum çıkarlarının önündeki engellerin aşılması yönünde çaba göstermesi beklenir.

Batıda Üniversitenin Doğuşu ve Tarihi Kökenleri

Modern üniversitelerin temeli yaygın eğitim kurumu "studium generale" olan Ortaçağ okullarına dayanır. Daha birçok

¹ Hilmi Ziya Ülken, "Batı Üniversitelerinin Gelişmesi, Laiklik ve Fikir Hürlüğü İçin Savaşı", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 1970, s. 1.

² <https://www.wikizero.com/tr/%C3%9Cniversite>.

³ Sevan Nişanyan, "Üniversitenin Doğuşu", <http://komplikedergi.org/universitenin-dogusu>.

isim adı altında verilen genel eğitim kurumlarının “üniversite” adıyla kullanımı 14.yy.’dan itibaren. Bu manada üniversite varlığı kilise ve devlet tarafından tanınmış üniversite hocaları ve öğrenciler grubunu ifade ediyordu. Bundan önce henüz 10.yy.’da din adamlarının yetiştirilmesi, dini metinlerin ve el yazmalarının çoğaltılması, şiir ve nesir yazımının öğrenim mekânı manastırlarda yapılırdı. Katedral okullarından başka okullar açmak için çok zorlu bir prosedür uygulanır, imparatorun, kralın ve Papa’nın izni gerekirdi. Bu okullar bir beratla açılabilirdi. Beratla açılan okulların öğretmen ve öğrencilerine birtakım muafiyetler ve imtiyazlar tanınırdı bu uygulama ilk olarak Bologna’daki öğrenci ve öğretmenlere, Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Frederick, Barbarossa tarafından tanınmıştır. Bu imtiyaz ve ayrıcalıklara göre öğretmen ve öğrenciler kendi eşitleri tarafından yargılanma, haksız tutuklamaya karşı koruma, güvenlik içinde barınma haklarına sahip oluyorlardı.

İlk üniversiteler dine aykırı söylemde bulunmamak şartıyla özerk bir yapıya sahipti. Rektör, öğretim üyeleri ve öğrencilerin oylarıyla seçiliyordu. Öğretim üyeleri kendi giderlerini karşılayabilmek için öğrencilerden belli bir miktar para alabiliyorlardı. Buldukları üniversiteden eğitimden memnun kalmayan öğrenciler ayrılarak başka bir şehirde eğitimlerine devam edebiliyorlardı. Bunun ilk örneği olarak Cambridge Üniversitesi Oxford’dan ayrılan bir grup öğrencinin gelişiyile 1209’da kurulmuştur. Orta Avrupa’daki ve Fransa ve İngiltere’deki okulların birçoğu Paris Üniversitesi modelinde kuruldu.

Batıda Bologna, Pavia, Revenna ve Paris adları altında gelişmeye başlayan ilk üniversiteler uzun süre piskoposların kontrolünde kalmaya devam etti. Hatta Bologna Üniversitesinin rektörleri öğrenciler tarafından seçilmekteydi. Buna rağmen asıl yönetici ve söz sahibi kimseler piskoposluktan gönderilen ve kaçınılmaz kimselerdi. Paris Üniversitesinde ise öğrencilerle birlikte öğretim üyeleri de o yönetimde rol alırdı. Fakat neticede yine kontrol piskoposluğunduydu. Sonraları üniversite rektörü piskoposluğa karşı otoritesini sağlayarak özerk hâle geldi.

Bunu takiben, papalığa bağlı olmayan İngiliz Oxford ve Cambridge Üniversitelerinden sonra 14. yüzyıla kadar çeşitli Avrupa şehirlerinde üniversiteler kuruldu.⁴

Bologna Üniversitesi laik, piyasa şartlarına duyarlı, öğretmenlerin maaşlarının öğrenciler tarafından ödendiği ve öğrencilerin kontrol ve denetimi altında bulunduğu bir modeldir. Bu modelde rektör bir öğrencidir. Esas itibarıyla Bologna tipi bir öğrenci loncasıdır.

Paris Üniversitesi modeli ise; dini ağırlıklı olup, yönetim bir grup öğretmenin elindedir. Kurumsal bir yapıya sahiptir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin birçoğu kilise mensubu oldukları için, birtakım imtiyazlara ve Krallıkça kendilerine tanınan özel haklara sahiptirler. Ana öğretim konusu teolojidir ve öğretim programlarını papalık makamı denetler. Paris modeli kurumsal yapısı nedeniyle diğer üniversiteler tarafından Bologna modeline göre daha çok örnek alınmıştır.⁵

Papa'yla sürekli kavgalı olan Bologna'nın aksine Paris'te kilise krallığının iktidarına karşı bir melce, bir sığınak. Paris'teki okullar her zaman kilisenin koruması ve kontrolü altında olmuşlar; Paris Başpiskoposuna ve onun tayin ettiği şansölyeye boyun eğmişler veya eğmemişler, onlar ile kavga etmişler, onlara karşı koymak için "universitas" kurma gereğini duymuşlar. Nihayet 1215'te kendisi de Paris ve Bologna üniversitelerinden doktor unvanına sahip Papa III. Innocent'in fermanı ile "rector" seçme yetkisi kazanmışlar. Üniversiteye üye olabilmek için üç yüksek fakültenin birinden "magister" ya da "doctor" unvanı almak gerekmiş. Böylece 1500 yılına gelindiğinde Avrupa'da 79 üniversitenin kurulduğunu görüyoruz. Aslına bakarsanız batıda üniversite kurumunun kendisi 1600lere, hatta 1700lere dek Orta Çağ skolastiğinin pek ötesine geçmiş görünmüyor. Luther ve Erasmus gibi istisnaları var elbette, ama Rönesans'ın ve Reformasyon'un büyük düşünsel devrimleri, Galileo ve Newton'un bilimsel keşifleri, Descartes ve Leibniz'in felsefi

⁴ <https://www.wikizero.com/tr/%C3%9Cniversite>.

⁵ "Üniversite Tanımı ve Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi".

atlımları, üniversiteden bağımsız ve hatta üniversiteye düşman mahfillerde gerçekleştiler.⁶

Üniversitede Tarikatların İmtiyaz Yarışı

Dini kökene dayanan okullarda eğitim yöntemi ve amacı konusunda öğretiliye ilişkin yaklaşım ve görüş farklılıkları çeşitli skolastik akımların doğmasına yol açtı. Rahip Duns Scotus'u takip edenlere "Fransiskanlar", Aquino'lu Tomasso'yu izleyenlere de "Dominikanlar" denilmeye başlandı. Fransiskanlar Tanrı'nın mutlak bir özgürlük içinde yarattığı dünyada tam ve kesin zorunlu nedenlerin bulunamayacağını öne sürerken, zamanla daha baskın olan Dominikanlar bunun tam tersi görüşündeydiler. Bu tarikatlar okullarda imtiyaz ve ayrıcalık elde etme yarışındaydılar. Fransiskanlar 1224 yılında Cambridge'e yerleşirken Dominikanlar de yaklaşık kırk yıl sonra burada aynı imtiyazı elde ettiler. Teoloji eğitimini Dominikan Tarikatının verdiği Bologna üniversitesi kilise hukuku ve medeni hukuk konusunda başlıca merkez oldu. Dominikanlar Peru, Lima'da 1551'de San Marcos Ulusal Üniversitesini kurdu.⁷

Bu arada bireysel öncüler de var. Ortaçağın büyük eğitim devrimini başlatanlar onlar. Salerno'da Constantinus Africanus. Tunus doğumlu bir hekim, 1080 dolayında siyasi mülteci olarak İtalya'ya gelmiş. Arap, Yunan ve İspanyol Yahudi hekimlerin eserlerini Latince'ye çevirmiş; kısmen İspanyol Ali b. el-Abbas'tan çevirerek Orta Çağ'ın standart tıp ders kitabını yazmış. Tilmiz yetiştirmiş. Onun döneminde şekillenen Salerno tıp ekolü altı yüz yıl boyunca Avrupa'da tıp eğitiminin çifte kaleleri olan Padua ve Montpellier üniversitelerinin anası sayılıyor.⁸

Rönesans ve Reform Döneminde Üniversiteler

Rönesans ile antik Yunan ve Roma'nın dil ve edebiyatı önem kazandı. Matematik, geometri, müzik ve fiziki egzersizler öğretilmeye başlandı. Eğitim, artık bilgi edinmenin yanı sıra

⁶ Nişanyan, "Üniversitenin Doğuşu".

⁷ Füsün Kavrakoğlu, "Batı'da Üniversitenin Kuruluş ve Gelişimi 1", <https://kavrakoglu.com/batida-universitenin-kurulus-ve-gelisimi-1>.

⁸ Nişanyan, "Üniversitenin Doğuşu".

fikir üretmek, beğeni geliştirmek anlamı da taşımaya başladı. Oxford ve Cambridge bu yeni eğitim tarzını hemen uygulamaya koyuldular, Paris Üniversitesi de 1458 yılında başlayarak Yunancayı ders programına aldı.

16.yy.'da Reform hareketi ile Protestanların ve ona karşı oluşan Karşı Reform ile de Cizvitlerin eğitime farklı etkileri oldu. Katolikliği yaymak için misyonerliği birinci vazife edinen Cizvitler gittikleri ülkelerde okullar açtılar, daha çok orta eğitime önem verdiler. Kurulan Protestan üniversiteler de diğerleri gibi kendi din anlayışlarının savunmasını yapmanın yanı sıra Hümanizm faktörünü de eğitimlerinde gözettiler. Ama bu dönemde tüm eğitim kurumları dini propaganda merkezine dönuştüler, görüşleri dönemin iklimine uymayan hocalar okullardan uzaklaştırıldı. Klasik edebiyat tamamen ihmal edildi, Latince yavaş yavaş eğitim dili olmaktan çıkmaya başladı.⁹

Modern ve Laik Üniversitelerin Doğuşu

Reformist Lutherçiler 1693 yılında Almanya'nın Halle şehrinde bir müfredat değişikliğine giderek üniversite tarihinde yeni bir sayfa açtılar. Buna göre felsefe dersleri teoloji bölümünden ayrılarak bağımsız bir disiplin haline getirildi ve yükseköğretim dili Latineden Almanca'ya çevrildi. 1736'da kurulan Göttingen Üniversitesi de bu yeniliklerin ilk uygulama merkezi oldu. Böylece Halle'deki bu değişim, Alman üniversitelerinin yanı sıra dünyanın pek çok ülkesi için de bir model sayılarak, "ilk modern üniversite" unvanını elde etmiş oldu. Bundan sonra Avrupa'daki üniversitelerde dinin etkisi giderek azaldı, üniversiteler birer araştırma ve bilim merkezi olmaya başladı. Eğitimin devletin sorumluluğunda olması, mali kaynaklarının kilise değil devlet tarafından karşılanması fikri gelişmeye başladı. Bu yüzyılda Fransa, İtalya ve İspanya'daki üniversiteler laik bir yapıya kavuştu, kızlar da üniversite eğitimi almaya başladı, ders sayıları gelişen bilim dallarına göre artış sağladı.

⁹ "Üniversite Tanımı ve Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi".

ABD ve Kanada'da Dini Cemaatlerin Desteğiyle Açılan Üniversiteler

ABD'deki ilk yükseköğretim kurumları olan Harvard (1636), College of William and Mary (1693), Yale (1701) ve Princeton (1746) okulları dört yıllık kolej statüsündeydi. 18.yy. boyunca ABD'de yükseköğretim dinsel cemaatlerden destek gören kolejlerle sınırlı kaldı. College of William and Mary, İngiltere Kilisesi; Princeton Presbiteryenler; King's College (1754, günümüzdeki Columbia Üniversitesi) New Yorklu Anglikanlar tarafından destekleniyordu. 19.yy.'da kurulan ABD üniversiteleri artık Alman modelinde kurularak akademik özgürlüğü ön plana çıkardılar. İlk olarak Virginia Üniversitesi örneğinde eyalet üniversiteleri laik bir yapıda açılan üniversiteler oldu.

Kanada'da ilk üniversiteler 19.yy.'da Katolikler, Anglikanlar, Presbiteryenler; Metodistler, Babdistler tarafından kurulmuş, buna bağlı olarak Edinburgh, Paris veya Oxford üniversiteleri model alınmıştır.¹⁰

Müslüman Dünyada Üniversite

Bizde yani İslam dünyasında bilimin üretildiği kurumlar olarak üniversitelerin yerini medreseler almıştır. Bunların kuruluş yıllarına baktığımızda batıdaki üniversitelerden daha önce yapılandırılmış öğretim merkezleri olduğunu biliyoruz. Daha önce Yunanlı düşünürlerin açmış oldukları okullar üniversitelerden çok özel okul niteliğindedi. O dönemde insanlığın en parlak medeniyetiydi ve dönemin bilim ve felsefe öncüleri İslam filozof ve bilginleriydi.

Medrese geleneğinden etkilenecek batıda 11. yüzyıldan itibaren Bologna, Monpellier, Paris, Roma, Londra, Oxford ve Cambridge gibi merkezlerdeki üniversitelerde İslam bilginlerinin eserleri okutulmuştur. Medresenin tarihi, Emevi-Abbasi, Endülüs, Selçuklu ve Osmanlı varyasyonları boyunca yaklaşık 1200 yıllık bir süreçtir. Bunun ilk dört yüz yılı, en parlak dönemi olan medrese Batı üniversitelerine öncü ve örnek olmuştur.

¹⁰ Kavrakoğlu, "Batı'da Üniversitenin Kuruluş ve Gelişimi 1".

İslam medeniyetinin ilk ve en önemli araştırma merkezi Abbasi halifesi Harun Reşid'in (786-809) Bağdat'ta kurduğu Beytülhikme'dir. Burada, Platon, Aristoteles, Öklid, Batlamyus, Galen ve diğer Yunanlı filozof ve bilginlerin önemli eserleri ile Süryanice, Farsça ve Sanskritçe çok sayıda yapıt Arapça'ya çevrildi. Bu bilgelik evinin çok zengin bir de araştırma kütüphanesi vardı. Harun Reşid'in oğlu Memun zamanında (815), Beytülhikme (bilgelikevi) ve bünyesinde bir rasathane (gözlemevi) ile büyük bir kütüphane vardı. Bundan sonra İslam dünyasında birçok gözlemevi kurulacaktır. Bunların en önemlileri Merağa, Semerkand ve İstanbul gözlemevleridir.¹¹

Karşılıklı Etkileşimler

Üniversite dediğin şey o; bilimin bürokratik kabuğu. İslami etkileşimleri mutlaka birilerinin incelemesi gerekiyor. İspanya ve Sicilya'daki, hatta Tunus ve Mısır'daki medreselere Hristiyan Avrupa'dan giden talebe sayısı hakkında en ufak bir bilgimiz yok. Ama gidenler olduğunu biliyoruz. En ünlüsü 999 yılında II. Sylvester adı ile papa olan, çağın ünlü alimlerinden Gerbert d'Aurillac. Dört yıl Barselona'da bir manastırda okuduktan sonra, ilmi menbandan tahsil etmek üzere Müslüman hakimiyetindeki Toledo ve Sevilla'ya gittiğini vakanüvis Monmouth'lu Geoffrey belirtiyor. Skolastik çalışmanın üslubu, metodu ve konuları bakımından arada çarpıcı bir benzerlik var.

1245 yılında Bologna'da astroloji kürsüsünde okudukları on bir kitabın en az altısı Arapça'dan çeviri görünüyor. İlki tabii Algorismi de Minutis et Integris, yani El-Hwarizmî Kitab-ı Cebr ve Mukabele. Sonra Ptolemaios'un Almagest'inin Arapça çevirisinden çevrilen Theorica Planetarum, İspanyalı Yahudi alim Mesalaha yahut Maşallah'ın Usturlap Risalesi, İbn Sina'nın Kanon'undan seçmeler, Alcabitius adlı birinin yine Arapça'dan çeviri Hukuki Astrolojiye Giriş kitabı, ayrıca Kastilya kralı X.

¹¹ Durmuş Günay, "Üniversitenin Neliği, Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği", *First International Congress on University Education, Perspectives on University Education*, İstanbul: Fatih Üniversitesi, May 27-29. Bkz. Günay, "Medreseden Üniversiteye Trajik Bir Yolculuk", *Mimar ve Mühendis*, Sayı 26, 1999, s. 41-49.

Alfonso'nun yıldız tabloları ki, onlar da şüphesiz Arap nücum erbabının zîc tablolarından aktarmadır. 10. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yoğun bir çeviri faaliyetleri başladığı görülmektedir. Müslüman bilginlere ait yüzlerce eser, Arapça'dan Latince'ye, çevrilmiştir.

Aristoteles külliyatındaki kilit eserlerin ilk kez 1200'den hemen önceki yıllarda Latince'ye Arapça'dan çevrildiğini, 13'üncü yüzyılın ilk yarısında İspanyol filozof İbn Rüşd'ün Paris ve Oxford'da Aristocu felsefenin ana direği sayıldığını hepimiz biliriz. Keza geç Antik Çağ'ın en orijinal düşünürlerinden olan Pseudo-Dionysios'un iki eseri De Hierarchiâ Cæli ve De Nominibus Dei 12'nci yüzyılın son çeyreğinde ilk kez eksiksiz olarak Latince'ye çevrilmişler. Bunların, mesela tastamam aynı yıllarda yazan Muhiddin el-Arabî'nin sudur ve esmayı Hüsna öğretilerinden farkını bilen varsa beri gelsin.

Bologna'da astroloji kürsüsü tıp okulunun şubesi olarak kurulmuş. Bu bir Arabizm, çünkü astrolojinin insan sağlığı üzerindeki etkisi meselesi Arap tıbbına has bir saplantı, eski Yunan tıbbında yok. İsteseniz "hurafe" deyip geçebiliriz. Gel gör ki, mesela Copernicus öyle düşünmemiş. Polonya'dan kalkıp Bologna'ya kilise hukuku okumaya gelmişken astrolojiye de merak salmış, gezegenlerin yörüngesine ilişkin hesapları sadeleştirme fikrine ilk burada kapılmıştır.

Batının gramer, retorik, diyalektik triviumuna karşı beri tarafta eğitimin temelini Arapça sarf, nahiv ve iştikak, i'caz ve cedel oluşturmuş. Aristoteles külliyatı ile birlikte geç antik Neo-Aristocular, özellikle Porphyrios'un Isagogé'si her iki tarafta mantığın ve felsefenin çerçevesini tanımlamış. Bizde 19'uncu yüzyıla dek medreselerde Gelenbevî Mehmed Efendî'nin İsâgucî Şerhi'nin okunduğunu biliyorum; Paris'te Abélard'ın felsefeye giriş noktası da Aristo'nun Kategorileri ile Porphyrios.

Sic et Non, geleneksel diyalektik tekniğini Batı'da felsefe ve ilahiyata uyarlayan ilk önemli eserdir. Felsefi tez bir dizi önerme halinde sunulur. Her önermeye karşı akla gelebilecek bütün karşı tezler sayılır, teker teker ele alınır, akli kanıtlarla çürütü-

lür. Tabii bu arada ortalama mümini şoke edecek karşı görüşlere de yer verilir. Bu yöntemin şahikası, 1260'larda Paris Üniversitesi'nde hoca olan Thomas Aquinas'ın Summa'sıdır.

Batılı öğrenciler bu yöntemi kendileri mi keşfettiler, yoksa tam o dönemlerde benzeri münazara yöntemlerine pek meraklı olan İslam/Arap müderrislerinden fikir mi devşirdiler? Bunu ne yazık ki tam olarak bilemiyoruz.

Anadolu'da ilk büyük medreseler Mengücekoğulları, Artuklular, Danişmendiler ve Saltuklular tarafından yapılmıştır. İlk resmi medreseyi Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey (1038-1063) Nişabur'da açmıştır. Medreselerin statüsünü belirleyen Nizamül Mülk de 1067 tarihinden itibaren Nişabur ve Bağdat gibi merkezlerde nizamiye medreselerini açmıştır. Bunları Musul, Basra, Belh, Herat, Isfahan, Merv, Amul, Rey, Tus ve Endülüs'teki kentlerde açılan medreseler takip etmiştir.¹²

Görüyoruz ki bilimsel atılımlar felsefi bir zemin üzerinde gerçekleşiyor. Bu atılımlar içinde en önemlileri olan 17. yüzyılda Batı Avrupa'da gerçekleşen modern bilim devrimi Heidegger'in değerlendirmesine göre, 16-17. yy. boyunca doğa biliminin büyüklüğü ve üstünlüğü tüm bilim adamlarının filozoflar olmasında yatar. Onlar, salt olguların var olmadığını, üstelik bir olgunun ancak temel bir kavramlaştırmanın ışığında ne ise olduğunu ve olgunun daima kavramlaştırmanın erimine bağlı olduğunu anlamışlardır.¹³

Tarihsel süreçte "medrese" gelişemeyip caminin bir müştemilatı gibi faaliyet gösterdiği için bir türlü üniversiteye dönüşmemiştir. Denebilir ki İslam dünyasının çağdaş anlamda tam olarak "şehirli/hadari/medeni" olmayı başaramamasının temelinde üniversitemizin olmayışı yatar. Üniversite şehrin ve medeniyetin ruhudur. İbn Haldun'un "Ümran" kavramı bu ruhu simgeler, Farabi'nin "el-Medinetü'l-Fadıla/Faziletli Şehir"

¹² "Üniversite Tanımı ve Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi", <https://circlelove.co/universite-tanimi-universitelerin-tarihsel-gelisimi>.

¹³ İlhami Doğan, *İbn Sina'nın Doğa Felsefesi*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005, s. 171.

ütopyası hayatını bilimden alır. Platon'un "İdeal Devlet" olarak resmettiği "şehir devleti" onun akademiasının ürünüdür. Üniversitesi olmayan bir toplum medeni olamayacağı gibi içerisinde özgürce düşünemeyen ve serbestçe fikir üretilemeyen yerler de üniversite sayılmaz. Tabelasında üniversite yazması orasının gerçek anlamda üniversite olması için yeterli değildir.¹⁴

Kaynaklar

Doğan, İlhami, *İbn Sina'nın Doğa Felsefesi*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005.

Günay, Durmuş, "Medreseden Üniversiteye Trajik Bir Yolculuk", *Mimar ve Mühendis*, Sayı 26, 1999.

Günay, Durmuş, "Üniversitenin Neliği, Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği", *First International Congress on University Education, Perspectives on University Education*, İstanbul: Fatih Üniversitesi, May 27-29.

Günay, Durmuş, *Türkiye'nin Üniversite Sorunu: Trajik Bir Yolculuk*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2019.

Kavrakoglu, Fusun, "Batı'da Üniversitenin Kuruluş ve Gelişimi 1", <https://kavrakoglu.com/batida-universitenin-kurulus-ve-gelisimi-1>.

Nişanyan, Sevan, "Üniversitenin Doğuşu", <http://komplikedergi.org/universitenin-dogusu>.

Ülken, Hilmi Ziya, "Batı Üniversitelerinin Gelişmesi, Laiklik ve Fikir Hürlüğü İçin Savaşı", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 1970.

WikiZero, "Üniversite", <https://www.wikizero.com/tr/%C3%9Cniversite>.

"Üniversite Tanımı ve Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi", <https://circlelove.co/universite-tanimi-universitelerin-tarihsel-gelisimi>.

¹⁴ Durmuş Günay, *Türkiye'nin Üniversite Sorunu: Trajik Bir Yolculuk*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2019, s. 31-34.